

ROKOPISNA TRADICIJA LITERARNE ZVRSTI PLANCTUS MARIAE IN *POLJANSKI ROKOPIS*

Irena Avsenik Nabergoj

Inštitut za kulturno zgodovino, ZRC SAZU, Ljubljana
Fakulteta za humanistiko, Nova Gorica
Teološka fakulteta, Ljubljana
irena.avsenik-nabergoj@guest.arnes.si

DOI:10.4312/Obdobja.36.103-110

Rokopisna tradicija literarne zvrsti planctus Mariae ima vsebinsko osnovo v evangeljski zgodbi o Jezusovem trpljenju (Mt 26–28; Mr 14–16; Lk 22–24; Jn 18–20). Razpoložljivi rokopisi in tiski kažejo, da sta se od 11. stoletja dalje vzporedno razvijali literarni zvrsti vita Christi in planctus Mariae kot integralni del pasijona z nekaterimi homiletičnimi razširitvami. Namen prispevka je, da na podlagi dosegljivega rokopisnega izročila literarne zvrsti planctus Mariae (ali compassio Mariae) pokaže, kako in v kakšnih okoliščinah se je opisna evangeljska različica o vlogi Marije v pasijonu intenzivirala v lirske čustvene zgodbe o pasijonu s posebnim poudarkom na izrazih Marijinega sočutja, kot med številnimi drugimi zgodbami o Jezusovem življenju kaže rokopis v slovenskem jeziku iz 18. stoletja.

pasijon, vita Christi, Marijino žalovanje, planctus Mariae, pasijonska igra, *Poljanski rokopis*

The manuscript tradition of the literary genre planctus Mariae is based in the Gospel story of Jesus' suffering (Mt 26–28; Mr 14–16; Lk 22–24; Jn 18–20). Extant manuscripts and prints show that from the eleventh century onwards the literary genres vita Christi and planctus Mariae developed in parallel as integral parts of the Passion with some homiletic extensions. The aim of the contribution is to show, on the basis of the extant manuscript tradition of the literary genre planctus Mariae (or compassio Mariae), how and in what circumstances the descriptive Gospel variant about the role of Mary in the Passion intensified in lyric emotional stories about the Passion with a special emphasis on expressions of Mary's compassion, as manifested by numerous other stories about Jesus' life in manuscript form in Slovene from the 18th century.

Passion, vita Christi, the lament of Mary, planctus Mariae, Passion play, *Poljane Manuscript*

Uvod

Podlaga za razvoj literarne zvrsti planctus Mariae v srednjem veku je evangeljsko poročilo o navzočnosti treh sočutnih žena ob križu (Jn 19,25; prim. Mt 27,56; Mr 15,40). Dogodek trpljenja pa je Simeon napovedal Mariji, ko je ta svojega sina Jezusa po rojstvu skladno z Mojzesovo postavo darovala v templju: »Glej, ta je postavljen v padec in vstajenje mnogih v Izraelu in v znamenje, ki se mu nasprotuje –

pa tudi tvojo lastno dušo bo presunil meč –, da se razodenejo misli mnogih src« (Lk 2,34–35). Prispevek se osredotoča na ozadje in okoliščine razvoja meditacij o vlogi Marije kot žalujoče matere ob križu od 12. stoletja dalje v razširjene literarne prikaze prizorov Marijinega joka, ki so se močno razmahnil v samostanih in pasijonskih igrah. Posebna pozornost je namenjena dokumentacijam rokopisnega izročila te literarne zvrsti v obdobju od 12. stoletja dalje.¹

1 Ozadje homiletičnih in literarnih opisov Marijinega sočutja v srednjem veku

Poročilo evangelijev o Marijini vlogi med križevim potom in na Golgoti je zelo skopo. Nikjer izrecno ne govorijo o Marijinem sočutju, kaj šele o njenem joku. Utemeljeno je sklepati, da so obhajanje krščanske liturgije, prav tako pa tudi ljudska pobožnost in gojenje duhovnosti v samostanskih skupnostih ter razvoj srednjeveške dramatizacije pasijona pospeševali intenzivni razvoj in širjenje besedil o Marijinem sočutju, žalovanju in joku ob Jezusovem križu.

V liturgiji je imela Marija že od začetkov krščanstva pomembno vlogo v pobožnosti vernikov, toda šele v srednjem veku je prišla v ospredje teološke refleksije tudi kot Mati bolečine (Mater Dolorosa). Vzporedno s tem so v srednjem veku nastajale pasijonske igre, ki so večinoma povezovale Jezusovo trpljenje in Marijino sočutje s poudarjenim motivom Marijinega žalovanja in joka. Od tod začetek literarne zvrsti *planctus Mariae*, ki je včasih nastopala samostojno. Rachel Fulton v knjigi *From Judgements to Passion: Devotion to Christ and the Virgin Mary, 800–1200* (2002) ugotavlja, da je pobožnost do Marije že v četrtem stoletju dobila pomembno mesto v liturgičnem koledarju vzhodne Cerkve, a se je na zahodu šele v srednjem veku uveljavila v ljudski pobožnosti, umetnosti, glasbi, pasijonskih igrah in v samostanskem življenju, ko je doktrinarni odnos presegla moč čustev. Prelom se je zgodil predvsem, ko so pomembni teologi svoja spoznanja izražali v molitvah, ki so po naravi bolj izraz čustev kakor doktrine. Rachel Fulton (2002: 197) pravi:

Dokazovala bom, da je molitev k Mariji, ki so si jo predstavljali kot križano s Kristusom [as crucified with Christ], religiozno občutljive ženske in moške učila zmožnosti čustvovanja, še posebej sposobnosti doživljanja ljubezni, za preseganje fizične, izkustvene razdalje med individualnimi osebami – predvsem med osebami v bolečini. Kot bomo videli, so bila orodja, ki so jih razvili, tako zunanja (teksti, umetniške podobe) kot tudi notranja (spomin, meditacija, molitev), tako kognitivna kot tudi emocionalna.

Velik poudarek na duhovnosti v samostanskih skupnostih in narava molitve, ki so jo najintenzivneje gojili v samostanih, sta duhovne voditelje vodila prek doktrinarne tradicije v svetopisemske zgodbe. Tako so v evangelijih »odkrili« osrednji pomen čustev v povezavi z Jezusovim pasijonom, v zvezi s tem pa tudi vlogo Marije pri pasijonu.

¹ Ta prispevek je nadaljevanje prispevka o literarni zvrsti *vita Christi*, ki ga je avtorica objavila leta 2016 v reviji *Bogoslovni vestnik* (Avsenik Nabergoj 2016).

2 Razvoj literarne zvrsti *planctus Mariae* v srednjem veku

Ohranjeni rokopisi literarne zvrsti *planctus Mariae* večino raziskovalcev postavljajo pred dilemo, ali je literarna zvrst *vita Christi* že od vsega začetka vključevala opise Marijinega žalovanja in joka. Sandro Sticca v študiji *The Literary Genesis of the Latin Passion Play and the Planctus Mariae* (1972) ugotavlja: »Domala vsi zgodnejši zgodovinarji, ki so se ukvarjali s srednjeveško religiozno dramo, so imeli *planctus Mariae* za najvplivnejši dejavnik v usmerjanju nastajanja drame o pasijonu« (Sticca 1972: 49). Sticca pa obenem zavrača domnevo, da je dramatisacija *planctus Mariae* osnova dramatisacije pasijona, in postavlja v ospredje dramatisacijo evangeljske pripovedi o pasijonu:

Literarno genezo latinske pasijonske igre je treba iskati v premiku poudarka, ki se je zgodil v umetnosti in literaturi. Izvedba prvega latinskega pasijona je bila možna zaradi splošnih umetnostnih in kulturnih sprememb, ki so z začetkom v zgodnji krščanski umetnosti, liturgiji in literaturi dosegle svoj vrh v 11. in 12. stoletju. Nove manifestacije so prinesle naraščajoče zanimanje za osredotočenje na kristocentrično pobožnost, ki je našla svoj največji izraz v povečanem zanimanju za vsebino pasijona. V umetnosti se premik kaže v bolj humanistični obravnavi Kristusa, v literaturi pa v upoštevanju prizorov pasijona kot dramatičnih človeških doživljajev. V obojem se je zgodila sprememba od kontemplativne do bolj žive vizualne izkušnje. (Sticca 1972: 42–43)

Doslej najstarejši rokopis dramatisacije pasijona, ki na koncu vključuje lirične prezentacije Marijinega joka, je iz 12. stoletja in izvira iz benediktinskega samostana Monte Cassino (Sticca 1961: 41–48). Sticca ugotavlja, da se je premik iz večinoma doktrinarnega v emocionalni način prezentacije pasijona v južni Italiji zgodil pod vplivom bizantinske umetnosti in liturgije. Svetopisemske zgodbe so v bizantinski umetnosti, npr. na freskah v opatiji St. Angelo in Formis, predstavljene kot »razgrinjanje dogodkov v nizu slikovitih reprezentacij, ki sestavljajo progresivno pripoved, poskus, da bi predstavili svetopisemsko zgodbo kot odrsko dramo [staged drama]« (Sticca 1972: 48). Najprepričljivejša se zdi domneva, da je razvoj dramatisacije pasijona potekal vzporedno z lirizacijo sočutja, ki ga je Marija doživljala ob križu:

Kot smo videli, je od 11. stoletja naprej predstavitev mrtvega Kristusa na križu s poudarjenim bolečim realizmom, »vir dolorum et sciens humanitatem«, ustvarila še eno spodbudo za umetniške in meditativne portrete Device Marije, žalujoče ob vznožju križa. Nekaj najbolj liričnih meditacij o Marijini žalosti in njenem sočutju je bilo v 12. stoletju vključenih in prevzetih v *planctus*, kot je sloviti *Planctus ante nescia* iz 12. stoletja. To se je lahko zgodilo zaradi dejstva, da so imeli v tistem času termini, kot so sočutje, jok, žalovanje in prebadanje [*Compassio, Planctus, Lamentatio, and Transfixio*] isti pomen. Pozneje so te *planctuse* vključili, z malo spremembami ali brez njih, v drame kot neodvisne lirične kompozicije. Zdi se torej, da skupno pojavljanje *planctusa* kot teme v religiozni poeziji in meditacijah takratnega časa jasno kaže, da je to samo ena izmed manifestacij razširjenega kulta Device v 12. stoletju. (Sticca 1972: 61)

Literarna zvrst *planctus Mariae* je v obdobju od 13. do 16. stoletja postajala vse bolj priljubljena. Številne monografske študije o njenem razvoju v Angliji (Napier

1894; Taylor 1907; Bennett 1982; Ross 1997), Italiji (Wechssler 1893; Sticca 1972), Franciji (Otto 1889; Linder 1898) in Nemčiji (Schönbach 1874; Brooks 1901; Stahl 1909; Mehler 1997; Loewen 2008) osvetljujejo okoliščine razvoja, razmerje med pasijonom kot temeljno zgodbo ter lirskim prikazom literarne zvrsti *planctus Mariae*, ki je bila sestavni del razširjene zgodbe o Marijini vlogi ob Jezusovem križu, ob tem pa navajajo tudi številne ohranjene rokopise.

Za razumevanje mesta razširjene spodbude pobožnosti do žalujoče Matere Božje v *Poljanskem rokopisu* so najpomembnejše študije o razvoju *Marienklagen* v nemškem govornem območju. Zgodovinski razvoj zvrsti *planctus Mariae* kaže, da se prvič pojavi v manjšem obsegu v različici iz 12. stoletja v samostanu Monte Cassino, pozneje pa se besedilo širi, vključuje tudi glasbene prvine in se razvije v samostojno dramsko predstavitev. Georg Satzinger in Hans-Joachim Ziegeler ugotavljata, da danes poznamo približno 60 večinoma nemško pisanih besedil, imenovanih »*Marienklagen*« (1993: 242), nastalih v obdobju od 13. do 16. stoletja; ohranjena so v več kakor 160 rokopisih in tiskih (Bergmann 1986: 395–469 – rokopisi, 470–478 – tiski). Vsebinske in strukturne skupne značilnosti ter ne nazadnje tudi način prenašanja Marijinih tožb jih ločujejo od nekaterih zelo sorodnih pasijonskih iger, čeprav se te lahko z njimi v mnogo delih prekrivajo. Ulrich Mehler v svoji študiji obravnava 13 *Marienklagen*, nastalih od konca 14. do začetka 16. stoletja v obliki samostojnih dramskih besedil z glasbeno spremljavo.

3 Primerjava med *Poljanskim rokopisom* in delom Martina Cochemskega

Zelo bogata tradicija vključevanja Marijinega žalovanja v zgodbo o Jezusovem pasijonu nam pomaga razumeti, zakaj sta Marijino žalovanje in njen jok v *Poljanskem rokopisu* navzoča na več mestih, delno v obsežnih odlomkih. Ti odlomki so vključeni v zgodbo o Jezusovem pasijonu kot integralni deli celotne zgodbe o Jezusovi obsodbi ter o njegovem križevem potu in križanju na Golgoti, ki zajema skoraj polovico celotnega rokopisa. Domnevno je obsežni *Poljanski rokopis* vseboval 100 »postav« o Jezusovem življenju (Ogrin 2011; Avsenik Nabergoj 2016). Toliko bolj smo pozorni na ugibanja, ali je mogoče zaslediti vsebinski in besedilni stik med avtorjem *Poljanskega rokopisa* s kakšnim delom, ki je bilo razširjeno v njegovi dobi v srednji Evropi.

Zelo veliko razlogov je za domnevo, da se je avtor *Poljanskega rokopisa* morda oprl na obsežno in priljubljeno delo Martina von Cochema (1634–1712) *Das Grosse Leben Christi*, ki je bilo prvič objavljeno leta 1677, pozneje pa je doživelo zelo veliko ponatisov in prevodov. V tem omejenem obsegu je vprašanje morebitne neposredne odvisnosti od Martina Cochemskega mogoče izvesti le toliko, da ugotovimo, kako perspektivna bi bila obširna tekstnokritična primerjalna analiza besedila *Poljanskega rokopisa* in ohranjenih nemških del te vrste. Izhodišče je dejstvo, da *Poljanski rokopis* v evangeljsko zgodbo Jezusovega pasijona prav tako kot veliko delo Martina Cochemskega vključuje veliko zelo obsežnih pasusov o Marijinem žalovanju. Marija je vključena vsaj z omembo njene »velike shalosti« domala v vseh »postavah«, v 60. »postavi« pa je njena sočutna vloga prvič vključena tudi v naslov: Kader je te reshaleni

Mater Jesusa ta shalostna poshta pershla, de nie Syn je ujet, inu koku je ona u Mestu shla, inu nega iskala. O Marijini »bridkusti« in »shalosti« govoriyo med drugim 67., 68. in 70. »postava«, skoraj v celoti pa je imaginaciji neizmernega Marijinega žalovanja in objokovanja posvečena 76. »postava« z naslovom *Christus is Krisham pride naprut soi Mater*. V zadnjih postavah je Marijino žalovanje, prepleteno s prikazi Jezusovega trpljenja, opisano še bolj obsežno in pretresljivo.

Naš izbor odlomkov za primerjavo med *Poljanskim rokopisom* in delom Martina Cochemskega se opira na izdajo dela Martina Cochemskega iz leta 1712.² Matija Ogrin (2011: 394) za *Poljanski rokopis* sklepa: »Avtor *Poljanskega rkp.* je – če je res prevajal in prirejal po knjigi Martina Cochemskega – zelo svobodno predeloval, povzemal in mestoma celo dodajal vsebino, ki je pri nemškem kapucinu ni zaslediti. Zdi se, da je bil pisec v določeni meri avtonomen in da je samoniklo priredil to obsežno premišljevalno besedilo.« Vprašanje je, v kakšnem smislu je avtor *Poljanskega rokopisa* nemško predlogo prirejal in kaj je morda dobesedno prevajal. Bonaventure Hammer je pripravil angleško priredbo dela Martina Cochemskega z naslovom *Cochem's Life of Christ* (1913) in v uvodu pravi, da je njegova priredba popularnega dela Martina Cochemskega »skrajšava in preureditev [an abridgment and rearrangement]« (Martin 1913: 4). Bonaventura je veliko delo Martina Cochemskega, ki v obeh delih obsega 207 poglavij, skrčil na 34 poglavij, obseg 1.600 strani je skrčil na 314 strani, *Poljanski rokopis*, ki sicer ni v celoti ohranjen, pa je obsegal 100 »postav« na blizu 1.000 straneh. Omeniti pa je treba, da v *Poljanskem rokopisu* od 100 postav manjkajo prve štiri (ohranjena je torej šele peta), postave od 6 do 16 in postava 100 (ohranjeni tekst 99. postave obsega samo eno stran).

Primerjalni pregled velikega dela Martina Cochemskega in *Poljanskega rokopisa* kaže, da se je avtor v prvi vrsti oprl na drugi del dela Martina Cochemskega. Za ustrezno razumevanje in vrednotenje dela Martina Cochemskega se zdi zelo pomembno povzeti bistvene informacije iz njegovega predgovora (Vorred und Erklärung dieses Buchs, leta 1689), ki je vključen v izdajo Mainz/Frankfurt (Martin 1712) na začetku prvega dela brez numeracije, v izdaji Münster (Martin 1859) pa vsebuje numeracijo xii–xv, zato se v navajanju strani opiramo nanjo. Pater Martin Cochemski pove, da se je »v opisovanju Kristusovega življenja opiral predvsem na svete evangelije in razodetja svete Brigite« (Martin 1895: xii), in doda: »Poleg teh razodetij sem se opiral tudi na spise svetih očetov in drugih verodostojnih piscev«. Vsi ti viri so zelo močno zastopani tudi v *Poljanskem rokopisu*.

Za razumevanje namena Martina Cochemskega je ključnega pomena njegova razlaga v uvodu (Vorred), v katerem bralca prosi, naj »besed te knjige ne sodi po pravih filozofije ali teologije, ampak jih razlaga pobožno z moralnim razumom«

² Martin von Cochem: *Das Grosse Leben Christi, Oder Außführliche, Andächtige, Bewegliche Und gantz Vollkommene Beschreibung Deß Allerheiligsten Lebens und bittern Leydens Unsers Herrn Jesu Christi, Und seiner Glorwürdigsten Lieben Mutter Mariae Wie auch vieler ihrer Befreundten ...* Maynz und Frankfurt: Verlag Johann Mayers und Carl Joseph Bencards. Im Jahr 1712.

Oba dela sta v tej izdaji izšla skupaj z dodatki v eni knjigi, a ima vsak od obeh delov in dodatkov svojo paginacijo: Erster Theil Deß Lebens Christi 550 strani in Register 3 strani; Anderer Theil Deß Grossen Lebens Christi 805 strani in Register 3 strani. Sledijo dodatki, ki skupaj obsegajo 230 strani.

(Martin 1895: xii). Morda je najbolj zanimiva njegova informacija o temeljnem antropološkem pristopu v prikazu Jezusovega trpljenja in Marijinega žalovanja:

Če torej navajam Kristusa ali Marijo, kot da govorita, tega ne kaže razumeti, kot da sta govorila ravno te besede; ampak da bi tako lahko govorila³ ali da si pobožen kristjan lahko misli, da sta tako govorila; kajti po takšnih predstavitvah se zelo lahko prebudi sočutje [Mitleid], premišljevanje [Andacht] ali duhovno veselje [geistliche Freude], kar je bil pri sestavljanju te knjige moj poglavitni motiv: to je, da pobožni, neizobraženi, preprosti ljudje s tem branjem pridejo do polnega spoznanja Kristusovega življenja ter do sočutja z njegovim bridkim trpljenjem in smrtjo.

Kar zadeva slog, sem se potrudil, da bi ga obdržal v največji preprostosti, da bi tudi neizobraženi vse dobro razumeli. Zaradi tega naj mi nihče ne vzame za zlo, če sem večinoma uporabljal preproste, v visokem nemškem jeziku neobičajne besede; ker opis Jezusovega življenja, kot ga izpričujejo sveti evangeliji, ne zahteva visokih, temveč preproste besede. (Martin 1895: xiii–xiv)

Primerjava naslovov postav v *Poljanskem rokopisu* kaže, da se je slovenski avtor v osnovni formulaciji naslova »postav« oprel na Martina Cochemskega v celotni obravnavi Jezusovega pasijona in Marijine vloge pri tem dogodku, a je nekatere naslove nekoliko priredil po vsebinskem načelu. Za ponazoritev tukaj navajamo izbor približno tretjine naslovov z navedbo številke poglavij oz. postav. Za Martina Cochemskega uporabljamo oznako *poglavje*, za *Poljanski rokopis* pa *postava* (nemška predloga je iz leta 1701, ker so naslovi v izdaji 1860 že nekoliko prirejani):

6. poglavje: Wie er seinen Verräther offenbahrt = 54. postava: Kader je gospud Jesus soiga Isdajauza resodeu; 14. poglavje: Wie Christus ist gefangen worden = 58. postava: Koku je gospud Jesus isdan inu ujet biu; 15. poglavje: Wie er zum Annas geführt ward = 59. postava: Kader je gospud Jesus biu k Annasu pelan inu nega tam en slushabnik na negove svete Lyza udaru; 16. poglavje: Wie er zu Kaiphas geführt ward = 61. postava: Koku je gospud Jesus h Kaiphesho pelan, kervizhnu satoshen inu obsojen biu; 17. poglavje: Wie Christus verspottet worden = 62. postava: Koku je gospud Jesus u Kaiphasu hish sashpotvan biu; 25. poglavje: Wie Christus gegeißlet worden = 69. postava: Kader je Gospud Jesus gaishlan biu; 26. poglavje: Was für grosses Mitleyden Maria mit ihrem Sohn under der Gaißlung gehabt = 70. postava: Ka sa en veliku usmilene je Maria is soim Synam med gaishlanam imela; 41. poglavje: Was Maria unter der Kreuzigung gelitten habe = 84. postava: Kaj je Maria u tim krishainu Christusa terpela; 45. poglavje: Was Maria wahrender Finsternis gelitten habe = 89. postava: Kaj je Maria obzhafsu te Temme terpela; 50. poglavje: Wie Maria ihren Sohn betraurte = 94. postava: Kaku je Maria soiga mertviga Synu obshalvala; 53. poglavje: Wie er vom Kreuz abgenommen wurde = 97. postava: Koku je Jesus od Krisha doluset inu od soje shalostne Matere obklagvan bil.

Če so v *Poljanskem rokopisu* naslovi večinoma dobessedni prevod nemške predloge, je toliko več razlogov za primerjavo opisov. Presenetljivo je, da je avtor v bistvu

³ Razlaga Martina Cochemskega, da mu je šlo za prikaz, kako bi Jezus in Marija »lahko govorila«, spominja na Aristotelovo razlago v 9. poglavju, »da pesnikova naloga ni pripovedovati, kaj se je v resnici zgodilo, temveč kaj bi se bilo lahko zgodilo«. Za zgodovinarja velja, da »opisuje, kar se je v resnici zgodilo«, za literata pa, da piše o tem, »kar bi se bilo lahko zgodilo« (Aristoteles 2005: 96).

prevajal nemško predlogo opisov Jezusovega trpljenja in Marijinega sočutja, ni pa v svoj rokopis vedno vključil molitev, ki jih ima nemška predloga na koncu poglavij. Tu navajam le nekaj primerov. 26. poglavje Martina Cochemskega se začne: »Es gezimt sich, daß wir zugleich mit den Schmerzen des Sohnes auch des Mitleydens der Mutter gedenken. Darum wollen wir jetzt sehen, wie es Maria unter während der Geißlung ergangen seie. Sollte es wohl möglich gewesen seyn, daß sie diesem unmenschlichen Schauspiele zugesehen habe?« Slovenski prevod 70. postave se glasi: »Spodob se, de mi sraun tiga shalost tiga Syna tudi na ufmilene te Matere spounimo, satori ozhmo mi sdei spregledat, koku se je Mary med tem gaishlanam godilu, kai se pak tebi sdi, koku se je nie godilu, inu kie je ona med tem bila. Al je kol mogozhe blu, deb ona bla na ta nashloveshki spregled mogla gledat?«

41. poglavje nemške predloge se začne: »Es erfordert die Zeit, daß wir uns ein wenig zu der betrübten Mutter wenden, und mit mitleidygem Herzen betrachten, was sie unter wählender Kreuzigung gethan und gelitten habe.« Slovenski prevod 84. postave se glasi: »Sdei ta zhafs napelle, de se my en malu kte ershalen Matter oberremo, inu is usfmilenim serzam premishlujemo, kai je ona med terpeozhim krishanam pozhela inu terpela.« Drugi odstavek 53. poglavja nemške predloge se začne: »Aus diesem Elend bewegt, fienge sie eine neue Klag an, sprechend: O mich elende, was fange ich doch an, daß ich mein armes Kind vom Kreuz bekomme.« Slovenski prevod 97. postave se glasi: »Od te Nadluge sadeta, sazhela je ona na novu klagvat rekozh: O mene reuna, kai zhem jest sazhet, de jest moiga ubogiga otroka od Krisza dobim«.

Navedene primerjave kažejo, da se je avtor *Poljanskega rokopisa* res oprl na veliko in zelo razširjeno delo Martina Cochemskega *Das Grosse Leben Christi*, a ga je prirejal le toliko, da je vsebine nekoliko skrajšal, kar je sprejel, pa v resnici ni prirejal, ampak kar prevajal. Bolj zanesljiva sodba glede odvisnosti pa bi bila mogoča šele po sistematični primerjavi celotnega besedila v nemški predlogi in slovenski priredbi. Zelo očitna odvisnost avtorja *Poljanskega rokopisa* od velikega dela Martina Cochemskega pa odpira pomembno vprašanje izvirnosti oz. odvisnosti od tradicije, kot se kaže v delu nemškega kapucinskega pisca. Hans Stahl to vprašanje obravnava v svoji doktorski disertaciji *P. Martin von Cochems Passio Christi und ihre Quellen* (1909). V uvodu (Stahl 1909: v–vi) izpostavi svojo ugotovitev, da je pater Martin srednjeveške biblične razlage in vse mogoče druge verske tradicije s svojo marljivostjo zbral, da je nastalo njegovo »Jezusovo življenje«. Toda k tej informaciji dodaja svojo sodbo: »In čeprav to delo, kot on v svoji skromnosti sam priznava, vsebuje le malo misli, ki so njegova duhovna lastnina, je prek umetnosti prikazovanja [Darstellung], povsem lastna stvaritev patra Martina« (Stahl 1909: v).

Literatura

- ARISTOTELES, 2005: *O pesniški umetnosti*. Ljubljana: Študentska založba (Knjižna zbirka Claritas 39).
- AVSENIK NABERGOJ, Irena, 2016: Izvori in tradicija literarne zvrsti *vita Christi* v Poljanskem rokopisu. *Bogoslovni vestnik* 76/3–4. 585–596.

- BENNETT, Jack Arthur Walter, 1982: *Poetry of the Passion: Studies in Twelve Centuries of English Verse*. Oxford: Clarendon Press.
- BERGMANN, Rolf, 1986: *Katalog der deutschsprachigen geistlichen Spiele und Marienklagen des Mittelalters*. München: Beck.
- BROOKS, Neil C., 1901: The Lamentations of Mary in the Frankfurt Group of Passion Plays. *The Journal of Germanic Philology* 3/4. 415–430.
- FULTON, Rachel, 2002: *From Judgement to Passion: Devotion to Christ and the Virgin Mary, 800–1200*. New York: Columbia University Press.
- KÜCHENTHAL, Paul, 1898: *Die Mutter Gottes in der altdeutschen schönen Litteratur bis zum Ende des XIII. Jahrhunderts. Ein Beitrag zur deutschen Kulturgeschichte*. Braunschweig: Hans Oeding.
- LINDER, Alfred, 1898: *Plainte de la Vierge en vieux vénitien: Texte critique précédé d'une introduction linguistique*. Uppsala: Imprimerie E. Berling.
- LOEWEN, Peter, 2008: Portrayals of the *Vita Christi* in the Medieval German *Marienklage*: Signs of Franciscan Exegesis and Rhetoric in Drama and Music. *Comparative Drama* 42/3. 315–345.
- MARTIN (von Cochem), 1712: *Das Grosse Leben Christi, Oder Außführliche, Andächtige, Bewegliche Und gantz Vollkommene Beschreibung Deß Allerheiligsten Lebens und bitterm Leydens Unsers Herrn Jesu Christi, Und seiner Glorwürdigsten Lieben Mutter Mariae Wie auch vieler ihrer Befreundten ...* Maynz und Frankfurt: Verlag Johann Mayers und Carl Joseph Bencards.
- MARTIN (von Cochem), 1859: *Leben und Leiden unseres Herrn und Heilandes Jesu Christi und seiner göttlichen jungfräulichen Mutter Maria. Erster Band*. Münster: Cazin.
- MARTIN (von Cochem), 1860: *Leben und Leiden unseres Herrn und Heilandes Jesu Christi und seiner göttlichen jungfräulichen Mutter Maria. Zweiter Band*. Münster: Cazin.
- MARTIN (von Cochem), 1913: *Cochem's Life of Christ*. Adapted by Rev. Bonaventure Hammer, O.F.M. New York/Cincinnati, Chicago: Benziger Brothers.
- MECHLER, Ulrich, 1997: *Marienklagen im spätmittelalterlichen und frühneuzeitlichen Deutschland: Textversikel und Melodietypen*. Amsterdam: Rodopi (Amsterdamer Publikationen zu Sprache und Literatur 128).
- NAPIER, Arthur S., 1894: *Full Text of »History of the Holy Rood-tree: A Twelfth Century Version of the Cross-legend with Notes on the Orthography of the Ormulum and a Middle English Compassio Mariae«*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner.
- OGRIN, Matija, 2011: Neznani rokopisi slovenskega slovstva 17. in 18. stoletja. *Slavistična revija* 59/4. 385–399.
- OTTO, Richard, 1889: Der Planctus Mariae. *Modern Language Notes* 4/4. 105–108.
- ROSS, Ellen M., 1997: *The Grief of God: Images of the Suffering Jesus in Late Medieval England*. Oxford: Oxford University Press.
- SATZINGER, Georg, ZIEGELER, Hans-Joachim, 1993: Marienklagen und Pietà. Walter Haug in Burghart Wachinger (Hrsg.): *Die Passion Christi in Literatur und Kunst des Spätmittelalters*. Tübingen: Max Niemeyer. 241–267.
- SCHÖNBACH, Anton, 1874: *Über die Marienklagen: Ein Beitrag zur Geschichte der geistlichen Dichtung in Deutschland. Festschrift der k.k. Universität in Graz zur Jahresfeier am 15. November 1874*. Graz: Universität in Graz.
- STAHL, Hans, 1909: *P. Martin von Cochems Passio Christi und ihre Quellen*. Bonn: Hauptmann.
- STICCA, Sandro, 1961: The *Planctus Mariae* and the Passion Plays. *Symposium: A Quarterly Journal in Modern Literatures* 15/1. 41–48.
- STICCA, Sandro, 1972: *The Literary Genesis of the Latin Passion Play and the Planctus Mariae: A New Christocentric and Marian Theology*. New York: State University of New York Press.
- TAYLOR, George C., 1907: The English »Planctus Mariae«. *Modern Philology* 4/4. 605–637.
- WECHSSLER, Eduard, 1893: *Die romanischen Marienklagen: Ein Beitrag zur Geschichte des Dramas im Mittelalter*. Halle: Max Niemeyer.